

СЕКЦІЯ 6. УКРАЇНЬСЬКА ОСВІТА В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-61>

СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ХУДОЖНЬО- ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ЗА ДОБИ УНР

Вівсяна І. А.

*кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник*

*КЗ «Музей мистецтв Кіровоградської обласної ради»
м. Кропивницький, Україна*

У сучасному науковому дискурсі художньо-промислову освіту розглядають як інтегроване явище, що являє собою результат соціально-культурного досвіду людей, засвоєння світоглядних, естетико-культурних позицій. Це галузь професійної підготовки, що поєднує мистецьку творчість із технічними навичками для створення дизайну та декоративно-вжиткових виробів.

Художньо-промислова освіта в Україні формувалася у другій половині XIX – на початку XX століття на національних традиціях та вимогах імперських систем професійної освіти і зосереджувалася переважно у художньо-промислових школах. Існували також художньо-промислові технікуми та художньо-промислові інститути. Художньо-промислова освіта одночасно з теоретичним навчанням мала досягти гармонійного співвідношення мистецького начала і виробничої праці.

Прагнення українців до автономії у 1917 році супроводжувалось бажанням створити максимально сприятливі умови для розвитку національної культури. У відання Генерального секретарства народної освіти мали перейти всі шкільні установи, включно із художньо-промисловими школами. 28 липня 1917 р. під головуванням Д. Антоновича відбулася нарада по організації мистецького відділу освітнього секретарства, що намітила його структуру та виробила рекомендації щодо призначень завідуючих підрозділами, зокрема відділом художньої промисловості – Василя Кричевського [2, с. 39].

Планом діяльності відділу художньої промисловості від 26 серпня 1917 р. передбачалася робота по організації художньої промисловості

у великих містах і селах України; заснування школи інструкторів по художньо-ткацькому, гончарному, друкарському і іншим ремеслам; підготовка кадрів учителів з вищою технічною і художньою освітою. Надалі планувалась реорганізація художньо-промислової освіти в спецшколах і державно-громадських інституціях, а також запровадження в загальноосвітніх школах предмету «народне мистецтво». До функцій відділу входила допомога у розвитку народного мистецтва та відродження забутих ремесел, а також розвиток й пристосування техніки до сучасних умов життя. Для цього під керівництвом секретарства освіти мали об'єднатися всі художньо-промислові школи і кустарні організації [3, с. 80–81].

Особливо важливим керівництвом відділу художньої промисловості вважало організацію у Києві української художньо-промислової школи для підготовки національних кадрів у цій галузі. Передбачалося реорганізувати вже діючу школу «Друкарської справи» до рівня середньої й відкрити при ній окремі відділи з різних спеціальностей (у формі шкіл) – ткацький, килимарський, вишивальний, рукоділля, столярний, художнього різьблення, декоративно-індустріального малювання. Згодом вони мали об'єднатися в одну учбову установу. Для цього був розроблений статут школи. Передбачалося й відкриття у столиці спеціальних курсів індустріального малювання, ручної праці і рукоділля [2, с. 105–106].

Наприкінці листопада 1917 р. Миргородська художньо-промислова керамічна нижча школа була переформована у Художньо-промисловий середній професійний інститут з трьома відділеннями. У грудні розпочалася реорганізація Глинської керамічної школи інструкторів у середню художню школу керамічних виробів. У січні 1918 р. відділ пластичних мистецтв розробляв проект складання «Школи народного мистецтва» для підготовки інструкторів та учителів ручної праці й рукоділля. Це був спеціалізований учбовий заклад для дітей інтернованих і біженців із Галичини та Буковини, яким опікувалися особисто Г. Павлуцький і М. Біляшівський [4, с. 36]

22 березня 1918 р. Рада народних міністрів УНР схвалила додаток до закону про школу в Україні, який стосувався питань художньо-промислової освіти. Спеціальна комісія на чолі з М. Біляшівським кілька місяців розробляла реорганізацію художньо-промислових навчальних закладів. Результатом стало рішення Ради народних міністрів УНР про переведення художніх шкіл і майстерень у відомство міністерства народної освіти УНР [4, с. 36]

За доби Гетьманату П. Скоропадського продовжували працювати більшість урядовців, зокрема і у відділі пластичних мистецтв, що перейшов до створеного в червні 1918 р. Головного управління у справах мистецтв та національної культури України (ГУМНК)

при Міністерстві народної освіти і мистецтва. Гетьманським урядом уперше було «задекларовано концепцію розмежування професійної та загальноосвітньої підготовки» [1, с. 58].

З осені 1918 р. серед працівників відділу пластичних мистецтв постало питання про реорганізацію існуючих в Україні художньо-промислових шкіл. У доповідній записці відділу зазначалось: «Ці школи уявляли собою мішанину шкіл загальноосвітніх та художніх і не відповідали своєму завданню дати доцільну художню освіту особам, які в них поступали... Отож у Відділі Пластичних Мистецтв виникла думка розв'язати питання про художню освіту різних галузів у загальній формі» [7, арк. 11]. При відділі була створена комісія у складі представників від відділу [7, арк. 2, 3, 5–7, 10–11]. У січні 1919 року комісія провела шість засідань, результатом яких стало рішення про об'єднання Київської художньої школи та Архітектурного інституту і заснування Інституту пластичних мистецтв у складі чотирьох факультетів [5, с. 26].

Станом на січень 1919 р. Відділ пластичних мистецтв ГУМНК підготував три законопроекти: 1) про асигнування 30 тисяч карбованців Київській художній школі; 2) про асигнування 15 тисяч карбованців на видання наукових праць з'їзду діячів українського пластичного мистецтва; 3) про удержавлення Київської художньої школи і перетворення її в Інститут пластичних мистецтв [7, арк. 9]. 1 січня 1919 р. був зареєстрований законопроект «про тимчасові нормальні штати художньо-ремісничих шкіл-майстерень друкарського діла і про асигнування на утримання зазначених шкіл в мм Києві і Харкові 28 541 крб.» [6, арк.10].

Затвердженням статуту завершилась справа реорганізації Глинської школи інструкторів художньої кераміки. У документі наголошувалось: «школа має метою підготовку фаховців-інструкторів в різних галузях художньої кераміки для кустарної, а почасти і для фабричної промисловости і мусить служити розвітковій художньої промисловости в краю на національнім ґрунті» [7, арк. 12].

У січні 1919 р. ГУМНК УНР отримало телеграму «Подільське земство просить внести в бюджет 1919 р. 356 тис. 420 крб, необхідних для устаткування професійно-художніх шкіл губернії» [7, арк. 11]. Подільська губернська управа звернулася до ГУМНК із запитом на фінансування новостворених шкіл «художнього характеру». Планувалося створення 12 ткацьких шкіл (по одній на повіт), 4 керамічні школи в Брацлавському, Гайсинському, Летичівському і Ямпільському повітах, 6 кошикарських шкіл. Половину необхідної суми на утримання цих шкіл виділяла сама управа, а половину просила у міністерства (287 150 крб). Також до загальної суми по запиту входило державне фінансування Кам'янецької інструкторської керамічної школи

[7, арк. 18-18 зв.]. Крім того, просила допомоги Бершадська волосна управа на заснування художньо-різьбярської майстерні історичних українських орнаментальних виробів, при якій передбачались різьбярські навчальні класи [7, арк.7].

У лютому 1919 р. було розроблено проект статуту Київської художньо-ремісничої школи друкарських справ, в якому зазначалось, що даний заклад «має метою підготовляти художньо розвинених майстрів по різних галузях друкованої продукції... є нищим скарбовим закладом (вищого типу), який підлягає Відділу Художньої Промисловости... навчання в школі є безплатне... школа має відділи: друкарський, літографічний, фотоцінкографський, офортний» [7, арк. 86].

3 1 вересня 1919 р. Кам'янець-Подільська художньо-ремісничка майстерня перетворювалась на Подільську краєву художньо-промислову школу. При ній створювався художньо-промисловий музей [6, арк. 26–27]. Для «утримання персонального складу та на інші видатки» виділялось 344 440 гривень [6, арк. 19]. У законопроекті вказувалось, це державний «середньо-профільний спеціальний заклад для підготовки фаховців та діячів по різних галузям художньої промисловости на Поділлію з відділами а) художньої кераміки, б) декоративного народного мистецтва та в) художньої обробки каміння» [6, арк.19 зв.].

Художньо-промислова освіта була затребувана суспільством в епоху соціально-економічних та суспільно-політичних трансформацій. Перші національні республіканські уряди у 1917–1919 рр. намагались вирішити назрілі проблеми та налагодити власну систему освіти, яка б поєднала давні традиції українського народного мистецтва та ремесла із новітніми тенденціями промислового розвитку.

Література:

1. Волков С. Ретроспекції мистецької освіти в українському суспільстві ХХ–ХХІ століття. *Культурологічна думка*. 2012. № 5. С. 56–66.
2. Кудлай О. Б. Міністерство освіти УНР доби Української Центральної Ради: створення, структура, діяльність. Київ : Інститут історії України НАН України, 2019. 160 с.
3. Кудлай О. Б. Організація, внутрішня структура та завдання народного міністерства освіти УНР. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років*. Київ, 2009. Вип. 4. С. 59–88.
4. Осташко Т. С. З історії літературно-мистецького життя в Україні за часів Центральної Ради. *Український історичний журнал*. 1998. № 3. С. 24–38.
5. Сорочан Н. А. Головне управління мистецтв і національної культури в Українській Народній Республіці доби Директорії. *Збірник*

наукових праць [Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди]. Серія : "Історія та географія". 2010. Вип. 38. С. 25–30.

6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВОУ). Ф. 2582. Оп.1. Спр. 15.

7. ЦДАВОУ. Ф. 3689. Оп. 1. Спр. 1.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-62>

ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ» У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Гедін М. С.

кандидат історичних наук, доцент

доцент кафедри історії і туризму

Київський національний лінгвістичний університет

м. Київ, Україна

У сучасній європейській освіті побутує цікавий постулат, що школа призначена для того щоб навчати, а заклад вищої освіти – щоб вчити сумніватися в тому, чого навчили в школі. Другу частину цього вислову правильно трактувати таким чином, що головне завдання університету полягає у виховуванні критичномислячої свідомої людини, особистості, здатної вчитися упродовж всього життя і поповнювати свої знання. Незважаючи на очевидну кардинальну різницю у підходах до навчання в школі і в університеті, гострі дискусії продовжує викликати проблема викладання дисципліни «Історія України» у закладах вищої освіти. Це було пов'язано з тим, що цей предмет вивчається у загальноосвітніх школах з 5-го класу і тому, на думку деяких експертів, не потребує продовження вивчення у вищій школі.

Така позиція викликала нерозуміння у освітянської спільноти. У 2009 і 2015 роках науково-освітянська спільнота та громадськість намагалися припинити наміри профільного міністерства обмежити або ліквідувати викладання у вищах історії України, української мови, історії української культури, філософії та інших дисциплін як обов'язкових, але марно. Очільники МОН посилалися на «низький» рівень їх викладання, відсутність зацікавленості у студентів, на те, що вони нібито суперечать «ідеології європейської інтеграції» вищої освіти тощо.